

Instytut Pamięci Narodowej - Archiwum

<https://archiwum.ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/35277,Otwarcie-Muzeum-Polakow-Ratujacych-Zydow-Markowa-17-marca-2016.html>
02.03.2026, 10:57

Otwarcie Muzeum Polaków Ratujących Żydów - Markowa, 17 marca 2016

Rodzina Ulmów symbolizuje postawę tych Polaków, którzy zginęli z rąk Niemców za niesienie w czasie okupacji pomocy Żydom. Instytut Yad Vashem pośmiertnie uhonorował Józefa i Wiktorię Ulmów tytułem Sprawiedliwi wśród Narodów Świata. W Watykanie toczy się ich proces beatyfikacyjny. Ich imieniem nazwano także jedyne Muzeum Polaków Ratujących Żydów, które 17 marca w obecności prezydenta RP Andrzeja Dudy, zostanie oficjalnie otwarte w Markowej - w miejscowości, gdzie 24 marca 1944 roku niemieccy żandarmi zamordowali ośmioro Żydów z rodzin Goldmanów, Grünfeldów i Didnerów oraz ukrywających ich Józefa Ulmę i będącą w siódmym miesiącu ciąży jego żonę Wiktorię wraz z szóstką ich dzieci.

Warto podkreślić, że w ok. 4,5-tysięcznej, leżącej na Podkarpaciu Markowej Ulmowie nie byli jedyną rodziną, która ukrywała Żydów. 21 innych Żydów przeżyło okupację w pięciu chłopskich domach. Przed II wojną światową w Markowej mieszkało ok. 120 Żydów.

- Sercem Muzeum jest odtworzony dom rodziny Ulmów - mówi dr Mateusz Szpytma, dyrektor Muzeum Polaków Ratujących Żydów im. Rodziny Ulmów w Markowej i równocześnie pracownik IPN w Krakowie. - Ciemnoczerwony kolor rdzy ścian budowli ma tu wymiar symboliczny - dodaje.

- Mamy ogromną ilość materiału ikonograficznego - mówi dyrektor Szpytma. Józef Ulma był fotografem i robił zdjęcia rodzinie, sąsiadom, Żydom. W muzeum zaprezentowane zostaną m.in. zdjęcia wykonane właśnie przez Józefa Ulmę, przedstawiające Markową i jej mieszkańców w okresie przedwojennym i podczas II wojny światowej. W zbiorach znalazła się część zdjęć oryginalnych, wśród nich wykonane w 1940 roku, poplamione krwią ofiar niemieckiej zbrodni. W zbiorach znajdują się także drzwi ze śladami po kulach z egzekucji rodziny Baranków, których Niemcy zabili za pomoc udzieloną Żydom. Ponadto prezentowane będą historie Polaków, którzy w czasie II wojny światowej udzielali pomocy Żydom. Planowane są pokazy filmów, lekcje muzealne dla młodzieży, spotkania dyskusyjne i konferencje naukowe.

Dokumentację dotyczącą Polaków ratujących Żydów na terenie obecnego województwa podkarpackiego, która stała się podstawą ekspozycji, przekazały do Muzeum oddziały IPN w Rzeszowie i Krakowie. Jej opracowanie merytoryczne to efekt prac dr hab. Elżbiety Rączy (UR, IPN w Rzeszowie) i dr Mateusza Szpytmy (IPN w Krakowie). Treści prezentowane w Muzeum są wynikiem ustaleń jego Komisji Programowej. Całą inwestycję od jej początku z ramienia Muzeum-Zamek w Łańcucie nadzorowała architekt Bożena Knotz-Beda.

Muzeum w Markowej jest nieduże. Budynek ma około 500 m kw., a sama część wystawiennicza to sala o wymiarach około 250 m kw. Ekspozycja łączy w sobie elementy wystawy tradycyjnej z multimedialną. Na placu muzealnym znajdują się tabliczki z nazwiskami Polaków zamordowanych za pomoc udzielaną Żydom na Podkarpaciu, a na ścianie przed wejściem – tabliczki z nazwiskami osób ratujących Żydów. Są one zaprojektowane w taki sposób, aby w przyszłości można było te wykazy uzupełniać i ewentualnie weryfikować. Muzeum będzie więc spełniać rolę placówki naukowej, a także edukacyjno-oświatowej. W murach muzeum eksponowane będą wystawy czasowe związane tematycznie z historią Żydów i Polaków oraz stosunkami polsko-żydowskimi. Pierwsza z nich, prezentowana podczas otwarcia, poświęcona jest Polakom ratującym Żydów w czasie II wojny światowej. Została przygotowana przez Biuro Edukacji Publicznej w ramach centralnego projektu badawczego IPN „Zagłada Żydów na ziemiach polskich”.

Formalnie Muzeum w Markowej jest oddziałem Muzeum Zamku w Łańcucie. Założycielem tej placówki jest Samorząd Województwa Podkarpackiego, który przekazał większość środków na zrealizowanie tego projektu. Częściowego wsparcia udzieliło także Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Natomiast gmina Markowa przekazała bezpłatnie działkę, na której Muzeum zostało wybudowane. Ma ona także w przyszłym roku utworzyć tzw. Sad Pamięci, który będzie otaczał Muzeum. Jego projekt został opracowany przez Nizio Design International. Wszystkie prace związane z realizacją projektu wzięło na siebie Muzeum Zamek w Łańcucie.

– Temat Polaków ratujących Żydów ma być ważnym polem działania polskiej dyplomacji, aby skutecznie walczyć z krzywdzącymi Polskę i Polaków stereotypami i upowszechniać wiedzę i pamięć historyczną – powiedział na konferencji prasowej zapowiadającej otwarcie Muzeum w im. Rodziny Ulmów sekretarz stanu w MSZ Jan Dziędziczak. Minister poinformował, że jednym z działań MSZ będzie prezentacja za granicą wystawy IPN „Samarytanie z Markowej”. Trafi ona do 27 placówek dyplomatycznych i kulturalnych w 24 krajach na wszystkich kontynentach. Wystawa powstała w 2010 roku i była już wcześniej pokazywana w wielu miejscach na świecie dzięki sieci kontaktów IPN. W lutym 2016 roku powstała jej odnowiona wersja. Jej autorem jest dr Mateusz Szpytma.

Wystawa to jeden z elementów szerszej współpracy IPN z MSZ. Polscy dyplomaci otrzymali do wykorzystania część nakładu wydanej przez Instytut w 2009 roku książki Mateusza Szpytmy „The Risk of Survival. The Rescue of the Polish Jews by the Poles and the Tragic Consequences for the Ulma Family from Markowa”. Historycy z IPN zostaną w najbliższym czasie zaproszeni do kilkunastu polskich placówek dyplomatycznych za granicą z odczytami na temat Polaków ratujących Żydów. Nie mniej ważna będzie także wizyta grupy zagranicznych dziennikarzy, którzy przyjadą do Polski na otwarcie Muzeum. Dzień wcześniej spędzą w Warszawie, gdzie w IPN dowiedzą się więcej o historii wzajemnych stosunków Polaków i Żydów, okupacji i Zagładzie.

Polecamy nasz album: [**Mateusz Szpytma, Sprawiedliwi i ich świat. Markowa w fotografii Józefa Ulmy**](#)

Strona internetowa Muzeum:

<http://www.muzeummarkowa.podkarpackie.pl/>